

Folkhälsopolitikens målområde 7: Kontroll, inflytande och delaktighet

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Folkhälsopolitiken har åtta målområden. Målområde 7 handlar om kontroll, inflytande och delaktighet.

För att åstadkomma en god och jämlik hälsa är det viktigt att främja alla individers möjligheter till kontroll, inflytande och delaktighet i samhället och i det dagliga livet. Det är även viktigt att arbeta för de mänskliga rättigheterna och med att motverka diskriminering och annan kränkande behandling samt främja frihet från hot och våld.

Målområde 7 innehåller följande fokusområden:

- Ett jämlikt deltagande i demokratin
- Ett jämlikt deltagande i det civila samhället
- Arbetet för de mänskliga rättigheterna
- Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
- Ökad kontroll inflytande och delaktighet för vissa individer och grupper

Att vara del av ett socialt sammanhang, ha inflytande och kontroll över sitt liv är viktigt för människors hälsa (1). Sambanden är komplexa och kan ha flera förklaringar. Brist på inflytande och delaktighet kan påverka hälsan negativt, men sämre hälsa kan också påverka upplevelsen av kontroll, inflytande och delaktighet. Ibland används begreppet socialt kapital för att beskriva i vilken grad människor har tillgång till sociala nätverk och sammanhang, samt i vilken utsträckning människor känner tillit och har förtroende för andra och samhällets institutioner (5).

Ett jämlikt deltagande i demokratin

I ett demokratiskt samhälle är det grundläggande att människor kan vara delaktiga i demokratin på lika villkor. Sverige kännetecknas av ett högt valdeltagande och en hög tillit till samhällets institutioner. Det finns dock stora lokala variationer och skillnader mellan olika grupper (2, 3). Det är en lägre andel röstande bland unga, utrikes födda, ensamstående, personer med lägre utbildningsnivå, personer med låg inkomst, personer med arbetsyrken, arbetslösa och personer utanför arbetsmarknaden (4). Tilliten till samhällets institutioner påverkas av hur väl de fungerar som en resurs i människors vardag, vilket också kan påverka det demokratiska deltagandet (2).

Ett jämlikt deltagande i det civila samhället

Det civila samhällets organisationer utgör arenor där människor agerar tillsammans för gemensamma intressen. Ur ett demokratiperspektiv är det viktigt med olika former av arenor som möjliggör inflytande och delaktighet. Tillgång till sociala sammanhang främjar den mellanmännsliga tilliten. Både deltagandet i det civila samhället och tillit till andra är högt i Sverige jämfört med de flesta andra länder, men det skiljer sig mellan olika grupper (6).

Arbetet för de mänskliga rättigheterna

Att bli utsatt för diskriminering och kränkande behandling eller trakasserier kan begränsa individers och grupper kontroll, inflytande och delaktighet (6). Ett led i att motverka detta är att arbeta för de mänskliga rättigheterna och mot diskriminering samt höja kunskapen om de normer som begränsar minoriteter från delaktighet. Enligt lagen handlar diskriminering om att en person missgynnas eller kränks i relation till kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Att bli utsatt för diskriminering eller kränkning kan påverka den fysiska och psykiska hälsan negativt (7, 8).

Även att bli utsatt för våld eller hot om våld bidrar till otrygghet och ohälsa och kan begränsa individers kontroll, inflytande och delaktighet.

Uppföljning målområde 7

För målområde 7 är kärnindikatorerna:

- Valdeltagande i allmänna val
- Tillit till samhällets institutioner
- Tillit till andra
- Utsatthet för kränkande behandling eller bemötande
- Utsatthet för våld eller hot om våld

Folkhälsomyndigheten har även tagit fram en större uppsättning indikatorer för att spegla samtliga fokusområden. Mer information om indikatorer och uppföljning av målområdena finns på Folkhälsomyndighetens webbplats.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är en förutsättning för människors hälsa, jämställdhet och mänskligt välbefinnande (9). Det handlar bland annat om att få bestämma över sin identitet, kropp och sexualitet utan risk för att utsättas för sexuellt våld eller fysiskt våld. Att människor känner egenmakt och självbestämmande i sexualitet och sexuella relationer är viktigt för en god hälsa (9).

Ökad kontroll, inflytande och delaktighet för vissa individer och grupper

Ökad kontroll över sitt eget liv, inflytande och delaktighet i samhället är viktigt för alla människor. Det är av särskild vikt för de som bor eller lever med stöd från andra personer. All vård och omsorg bör bygga på patienters, klienters och brukares delaktighet, inflytande och självbestämmande. Detta kan till exempel gälla brukare inom hemtjänst och äldreomsorg, inom LSS-verksamhet och inom individ- och familjeomsorgen.

Målområde 7 och Agenda 2030

Målområdet Kontroll, inflytande och delaktighet har kopplingar till många av de globala målen i Agenda 2030, inte minst målen 10 minskad ojämlikhet och 16 om fredliga och inkluderande samhällen. Mål 10 innehåller exempelvis ett delmål om att säkerställa lika rättigheter för alla och utrota diskriminering. Mål 16 betonar att inkluderande, ansvarsfulla och rättvisa institutioner är grunden för en god samhällsstyrning. Mål 16 betonar även vikten av att skydda barn mot övergrepp,

utnyttjande och människohandel och våld. Det globala målet 5 handlar om att uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt. Tre olika delmål beskriver vikten av att utrota diskriminering av kvinnor och flickor, vikten av att avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor, och vikten av tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Myndigheter inom målområdet

Många myndigheter har ansvar för frågor som både direkt och indirekt berör frågor inom målområdet Kontroll, inflytande och delaktighet. Följande myndigheter är särskilt viktiga för området: Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Folkbildningsrådet*, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för kulturanalys, Polismyndigheten, Statens kulturråd, Socialstyrelsen, Tullverket och Valmyndigheten. Även vissa tvärssektoriella myndigheters arbete kan ha betydelse för målområdet.

*Organisation med myndighetsutövande uppdrag.

Referenser

1. Kommissionen för jämlik hälsa. Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa: förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa. SOU 2017:47.
2. Abdelzadeh A, Lundberg E. Det demokratiska utanförskapet geografi. I Demokratin och delaktigheten: del 3 av 4 ur antologin 100 år till, Stockholm: Elanders, 2022. s. 34–60.
3. Urban S. Integration och grannskap: hur kan staden hålla samman? Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur; 2018.
4. SCB. Deltagandet i de allmänna valen 2018. Stockholm: SCB; 2019.
5. Ehsan A, Klaas HS, Bastianen A, Spini D. Social capital and health: a systematic review of systematic reviews. SSM Popul Health. 2019;8:100425.
6. Holmberg, S. Rothstein, B. Hög mellanmännisklig tillit i Sverige men inte bland alla. I Fragment: SOM-undersökningen 2014. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet; 2015. SOM rapport; 63. s. 37–46.
7. Wikman S. Diskriminering i samband med psykisk ohälsa: en kunskapsöversikt. Stockholm: Författaren och Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa (NSPH); 2017.
8. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). Våld och hälsa: en befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldutsatthet samt kopplingen till hälsa. Uppsala: NCK, Uppsala universitet; 2014.
9. Starrs AM, Ezech AC, Barker G, et al. Accelerate progress: sexual and reproductive health and rights for all: report of the Guttmacher-Lancet Commission. Lancet. 2018;391(10140):2642–92.
10. Merlo J. Multilevel analysis of individual heterogeneity and discriminatory accuracy (MAIHDA) within an intersectional framework. Soc Sci Med. 2017;(203):74–80.